

Ontogenéza správania psa

Suky pohlavne dospievajú v 8 až 12 mesiaci života

V tomto veku sú schopné rozmnožovania, i keď [nakrývanie](#) sa pri prvom hárání neodporúča z viacerých dôvodov. Prvým z nich je nedokončený vývoj kostry a s tým súvisiaci nedostatočný priestor v panve. Ďalším je pozastavenie telesného vývoja suky počas gravidity, keďže sa jej organizmus zameria na vývoj plodov, čím sa preruší vlastný vývoj a dozrievanie jedinca. Často sa môžeme stretnúť s názorom, že počas prvého hárania suka nemôže zabreznúť. Ide o mylný názor.

1. proestrus. V tomto období dozrievajú vo [vaječníkoch folikuly](#), krvavý výtok z pošvy spôsobený praskaním ciev [sliznice](#). Toto obdobie trvá približne 10 dní.

2. Estrus -vlastnej ruje Praskajú folikuly. stimulácii koreňa chvosta suky škrabaním, pričom suka ohne chvost na stranu.

3.metestrus. Je to obdobie konca ruje. Na vaječníkoch vzniká [žlté teliesko](#), ktoré hormonálne udržiava breživosť a sliznica [maternice](#) je pripravená prijať oplodnené vajíčka. Pri úspešnom nakrytí prechádza ruja do [gravidity](#). V prípade, že krytie neprebehlo, prejde suka do štádia pokoja, tzv. *anestrus*.

Suky hárajú spravidla začiatkom [jari](#) a koncom [leta](#)

Sexuálne správanie

- Vlastné párenie delíme na tri fázy:
- 1. predohra, 2. akt párenia, 3. zviazanie (spojenie).

Párenie (pohlavný akt, nakrývanie/krytie) je zložitý reflexný dej, ktorý tvorí celý rad podmienených a nepodmienených reflexov.

Predohra slúži na zoznámenie sa zvierat (pokiaľ nežijú v spoločnej domácnosti). Psi pobehujú, hrajú sa, pes suku olizuje na ušiach a pošve, naskakuje na ňu, suka psa očucháva v oblasti predkožky a hravo psovi uniká pri jeho pokusoch prejsť do ďalšej fázy párenia.

akt párenia - za priaznivých podmienok (pes ani suka nie sú „začiatočníci“, nerušia ich vonkajšie vplyvy), dochádza k zasunutiu vztoporeného penisu do pošvy. Táto fáza trvá len niekoľko sekúnd a plynule prechádza do fázy spojenia (zviazania).

Zviazanie je fáza, pri ktorej dochádza k enormnému zväčšeniu tzv. **toporivých teliesok a žalúda penisu**, čo zabezpečí prechod dávky semena do pošvy a následne maternice suky. Ejakulácia semena prebieha u psa po kvapkách v sekundových až trojsekundových intervaloch počas celého priebehu fázy zviazania. Pes zostáva so sukou buď v polohe, keď sa opiera bruchom o jej chrbát a predné nohy sa jemne (podľa výšky psa a suky) dotýkajú zeme, alebo sa otočí suke chrbtom a počas zviazania psi stoja opretí zadnou časťou tela o seba. Pri týchto polohách dochádza k naťahovaniu pošvy a maternice, čím vzniká v maternici podtlak, ktorý zabezpečí prechod spermii cez krčok maternice do jej vnútra. **Zviazanie trvá rôzne dlho, zvyčajne od 10 do 30 minút, niekedy aj dlhšie. NIKDY PSOV VTEDY NEODDEĽOVAŤ!!**

Pes :

- Beh so ♀.
- Predné nohy roztiahnuté, zadok zdvihnutý na pokrčených nohách.
- Lízanie genitálií ♀.
- Naskakovanie.
- Zovretie prednými nohami.
- Pohyby panvou, kopulačné zviazanie.

Suka:

- Beh s ♂.
- Predné nohy roztiahnuté, zadok zdvihnutý na pokrčených nohách. Hlava do strany.
- Postavenie sa pred ♂
- Uhnutie chvostom na stranu.

Obaja :

- Hravé zápasenie, predné laby jeden druhému okolo krku.
-

GRAVIDITA

Trvá priemerne 63 dní – 9 týždňov, krajné hodnoty 58 – 71 dní

Priebeh gravidity je veľmi individuálny. Niektoré suky na začiatku breživosti menia svoje chovanie - sú maznavejšie, viac jedia. U iných sa zasa prejavuje nechutenstvo

- prvých 11. dní zostupuje vajíčko vajcovodom, 12. – 16. deň sa zbavuje obalov a voľne sa pohybuje v dutine maternice (14. deň je zárodok asi 1mm veľký) a 20. deň dochádza k jeho uhniezdeniu (21. deň je zárodok veľký asi 5mm), vytvára sa placenta.
- veterinárna medicína zatiaľ ešte nemá „psí tehotenský test“, ktorý by už v rannej gravidite zistil hormón vylučovaný placentou.
- v polovici gravidity sa dajú plody nahmatať v brušnej dutine
- v druhej polovici kotnosti je možné cítiť pohyby plodov
- suke sa zväčšuje brucho najmä v oblasti slabín

Vyšetrenia

USG

- najpresnejšia a v súčasnosti najčastejšie používaná metóda stanovenia gravidity.
- medzi 25. – 30. dňom gravidity, kedy sa embrya zobrazujú ako biele štruktúry na čiernom pozadí embryonálneho vaku.

Röntgenologické vyšetrenie

- optimálna doba na RTG vyšetrenie gravidity je od 45. dňa, kedy sú už kostry plodov čiastočne osifikované.
- výhodou je presné zistenie počtu šteniat.
-

Vývoj zárodka a plodu

- od 23. dňa sa u zárodka začína vyvíjať pečeň, čeľuste, oči a nos (ňufák)
- na 25. deň sa už začínajú objavovať stavce, zuby a končatiny
- od 28. dňa gravidity je možné pozorovať mierne zväčšovanie brucha a taktiež sa suky stávajú žravejšie a spokojnejšie
- od 30. dňa prebieha osifikácia (tvorba kostí) lebky a čeľusti
- na 33. deň začínajú rásť prsty a osifikujú končatiny.
- na 40. deň sa už hovorí o plode, prebieha osifikácia stavcov a prstov, zatvárajú sa oči,

- po 40. dni gravidity zaberá maternica 2/3 brušnej dutiny, v tomto čase sa odporúča kŕmiť 3 - 5x denne v menších dávkach.
- na 45. deň sa osifikuje panva a začína narastať srst.
- po 50. dni má telo už sformovaný tvar
- od 55. dňa sa kalcifikujú (ukladajú sa solí vápnika do tkanív) zuby.
- na 60. deň dorastá srst na nose, končatinách, chvoste a brušku.

POZOR

- **do 35. dňa dávame veľký pozor na zásahy do organizmu matky, všetko má vplyv na zárodok, odporúča sa neočkovať, neodčervovať a „neodblšovať“ !!!**
- suka je veľmi citlivá na akékoľvek zmeny, takže nemeníme denný režim, venčenie, typ kŕmenia, ležovisko ani vlastné chovanie
- prípadne nutné a neodkladné zákroky si radšej starostlivo zaznamenáme
- v tomto čase sa môže vážne poškodiť vývin niektorého z orgánov, do 35. dňa je navyše maternica schopná zárodok absorbovať – pohltiť, potom už nie je riziko tak veľké, suka sama mení chovanie
- je to vhodná doba na prechod na kŕmenie pre gravidné suky
- od 35. dňa sa postupne vytvára základ pre vývoj zmyslových orgánov plodu a začína taktiež proces osifikácie niektorých plochých kostí lebky a dlhých kostí končatín
- zárodok v tomto období dosahuje približne 20% z pôrodnej veľkosti plodu
- po 35. dni sa už výrazne začínajú zväčšovať požiadavky suky na množstvo a kvalitu prijímaných živín, aj preto by sme mali začať cielene regulovať príjem potravy a ich pracovný výkon
- suku môžeme kŕmiť viackrát denne, ale zhruba podľa počtu vyvíjajúcich zárodkov zvyšujeme kŕmnu dávku o 0,5 – 1,5% denne podávaním koncentrovanejších krmív, ktorými sú krmiva pre psov v záťaži alebo krmivá určené priamo pre gravidné a laktujúce suky
- tieto receptúry obsahujú okolo 28 - 30% bielkovín.

Príprava k pôrodu

- príznakom pôrodu sú prepadnuté brušné steny nad slabinou, splošťujú sa partie medzi sedacími hrboľmi, vulva je zdurená, prechodne sa objaví priehľadný hlienovitý výtok, suka je nekľudná, snaží sa o olizovanie vulvy, zduruje sa mliečna žľaza (na pohmat teplá a načervenalá) a struky, suka zalezie na pôrodné miesto (búda, pôrodný box, alebo iné temné, kľudné miesta vhodné k pôrodu).
- ďalším príznakom je znížený, alebo obmedzený príjem krmiva 12 až 24 hodín pred pôrodom
-

ONTOGENÉZA SPRÁVANIA

Vývin od narodenia až po pohlavne dospelého jedinca môžeme rozdeliť do siedmich na seba navzájom naväzujúcich vývojových fáz.

1. **vegetatívna fáza** od pôrodu trvá 14 dní

šteňa má oči aj vonkajšie zvukovody zatvorené, v priestore sa orientuje slabo fungujúcim hmatom a čuchom

mechanizmus lízavého cicania - k cicaniu mlieka patrí aj tzv. mliečny krok - šteňa sa pri cicaní opiera prednými nohami o vemienko suky a typickým spôsobom nimi prešľapuje

Znakom pre určovanie životnosti šteniat je intenzita prvých aktivít – **biotonus**, podľa ktorého rozdeľujeme šteňatá do štyroch skupín:

1. Šteňa hneď po uvoľnení z plodových obalov čulo hľadá zdroj mlieka, prípadne sa pohybuje už v plodových obaloch
2. Šteňa po uvoľnení z plodových obalov chvíľu leží, potom sa vzchopí a počína si aktívne
3. Šteňa sa síce snaží dostať k telu matky, ale nie je schopné nájsť struky. Aby mohlo začať cicať, musí byť k struku priložené. Alebo cicia len málo a potom zase prestane
4. Neaktívne šteňa. Nepohybuje sa a necicia.

2. **prechodná fáza** od 14. do 21. dňa života

Medzi 12. až 15. dňom sa otvárajú viečka a začínajú vidieť, ku koncu fázy sa roztvárajú zvukovody a rozvíja sa sluch

Od 16. až do 18. dňa začínajú šteňatá zreteľne oňuchávať okolie

Šteňa sa začína dvíhať na nohy a učiť sa chodiť

Náznaky strachovej reakcie, objavuje sa taktiež zvedavosť

Od 17. dňa - vnímanie súrodencov

Šteňa začína požírať kašovitú stravu

3. fáza imprintingu (vpečátovania) začína 3.- 4. týždňom a končí 7. týždňom veku

Začína socializácia šteniat - prvá socializačná fáza.

Skracuje sa čas venovaný spánku a predlžuje sa doba aktívnej činnosti

Zaniká cicavý reflex

Vyskakovanie šteniat ku kútikom úst svojich rodičov

Od 30. dňa - prudký rozvoj sociálneho správania sa aj medzi súrodencami - prvé vzájomné výzvy ku hre - prvé vytváranie dominantných a submisívnych vzťahov

Potreba intenzívneho styku s ľuďmi

4. socializačná fáza od 7. - 8. týždňa do 12. týždňa

Vytváranie zložitých spoločenských vzťahov medzi psami a vzťahov medzi človekom a psom.

Obdobie má tieto výrazné rysy:

- Vývoj mozgu je ukončený. Medzi 7 až 8 týždňom sa na elektroencefalografe ukážu krivky typické pre mozgovú činnosť dospelého psa
- Je ukončená senzitívna fáza pre vpečátovanie
- Na začiatku socializačnej fázy prichádza šteňa od chovateľa k novému majiteľovi a dostáva sa mu individuálna starostlivosť a výchova
- Prebúdžanie zvedavosti a exploračné správanie nadobúda na intenzite
- Šteňa rozširuje obraz človeka – majiteľa (psovoda) aj o iných ľudí a nadväzuje s nimi kontakt - rozlišovanie známych a cudzích osôb

6. **I. šteňacie štádium (hodnostná fáza)** v 9. – 10. (niekedy až 13.) týždni až do

4 mesiaca života

Výchova šteňaťa

Od 3. mesiaca - sklony k naháňaniu zvierat

Preskúšavanie platnosti hodnostného zaradenia šteniat - **hodnostná fáza**

7. **II. šteňacie štádium (predpubertálne)** od konca 4. mesiaca

do konca 6. – 7. mesiaca

predpubertálna fáza

plne prebieha výchova a výcvik

8. **Puberta** trvá 6 až 8 týždňov

- Dozrievanie pohlavných žliaz
- Ruja u samíc, dvíhanie zadnej nohy u psa
- Zmeny v psychickej oblasti
- Význam fetalizácie sociálnej tendencie

Infantilnosť správania

– psychicky psi nedospejú na rozdiel od vlkov, najinfantilnejšie sú naši miláčikovia – malé plemená a pastierske psy žijú celý život vonku vyspelejšie

INFANTILNOSŤ SPRÁVNIA – psy sú psychicky nevypelí v porovnaní s vlkami

U vlka ten vývin pokračuje ďalej, u psa sa na istom bode (4) zastaví

Pastierske plemená sú najmenej infantilné - sú stále vonku, aj všetky primitívne plemená (basenji)

Pes sa chce stále hrať s človekom, akoby sa zastavil vo vývoji, nikdy nedospel

Kritické obdobia vývoja a problémy s nimi spojené (Campbell, 1985)		
Vek [týždeň]	Periódá	Asociované problémy
3-14	socializácia	Pokiaľ sa pes socializuje neskôr ako v období 14 týždňov (alebo medzi 12 – 14 týždňom u niektorých psov) dominuje správanie spojené s prílišnou plachosťou alebo agresivitou
6-8	Optimálna socializácia	Pokiaľ dôjde k socializácii skôr, šteňa má sklony k plachosti a prílišnej závislosti na majiteľovi, čo môže viesť k prílišnej obrane majiteľa.
8-10	Strachom poznačená	Traumatizujúce, strach produkujúce skúsenosti môžu natrvalo poznačiť správanie sa psa a spôsobiť defenzívne reakcie v niektorých situáciách a podmienkach.
7.mesiac	puberta	Vyskytuje sa sexuálne správanie, psi majú erekciu.
18-40	Ochranno-agresívna	Môže sa vyskytnúť hryzenie cudzích ľudí, alebo iné teritórium a sociálnu skupinu ochraňujúce tendencie. U psov dochádza k dvíhaniu nohy.
36-56	Funkčné obdobie	Psi sa stávajú dôraznejšími v protektívno-agresívnom správaní. Je zaznamenaná všeobecná stálosť v problémovom správaní a nápravy sa realizujú stále ťažšie.
104-208	Dokončenie, dosiahnutie	Protektívno-agresívne správanie môže byť úmyselné, zámerné. Problémové správanie sa stáva zvykom a nápravy sú ešte obtiažnejšie.

